

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата мистецтвознавства Івана Сергійовича Білана
на дисертацію

Сімферовської Анастасії Олегівни «Львівський портрет першої половини ХХ століття: художня репрезентація особистості»,

представлену на Спеціалізовану Вчену раду Д. 35.103.01 Львівської національної академії мистецтв на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 – образотворче мистецтво.

Обсяг дисертації становить 178 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 231 найменування. Додатки складаються з альбому ілюстрацій (249 позицій).

Анастасія Сімферовська народилася у Львові, у 2012 році закінчила Львівську національну академію мистецтв і отримала диплом магістра. З 2012-го по 2015-й роки навчалася в аспірантурі ЛНАМ, і в той же час працювала у Львівській національній галереї мистецтв імені Бориса Возницького. Тому і вибір теми кандидатської дисертації був не випадковий. Як справжній патріот рідного міста, вона обрала тему, пов'язану зі Львовом.

Тема «Львівський портрет першої половини ХХ століття: художня репрезентація особистості» безумовно, є актуальною, так як динаміка портретного жанру у Львові перебуває в тісному зв'язку з культурно-історичною та політичною модернізацією, а «портрет дозволяє подивитись на певний період в історії міста через образи людей, які творили нове обличчя цього міста» (с. 1 автореферату).

Структура та основний зміст дисертації

Покеровуючись метою порівняти українські, єврейські, вірменські, австрійські та польські портрети, виявити основні мистецькі характеристики

репрезентації особистості та проаналізувати іконографічні засади формування портретного образу у львівському портреті першої половини ХХ ст., молода дослідниця ставить перед собою чітко сформульовані завдання, які послідовно вирішує в тексті дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів основної частини, висновків, списку джерел та ілюстрацій, додатків.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання роботи, визначено предмет та об'єкт дослідження, його хронологічні та територіальні межі, наукову новизну і практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Здобутком першого розділу дисертації **«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** вважаємо дедуктивний принцип викладу від загального до конкретного, з виокремленням основних проблем вітчизняного та зарубіжного мистецтвознавчого дискурсу. Чітко структуровано джерела дослідження за декількома тематично-проблемними блоками. Перший блок літератури стосується загального історико-культурного контексту, в якому львівський портрет розвивався та існував як художній жанр та культурно-мистецьке явище. До наступної групи бібліографічних джерел увійшли праці з історії і теорії європейського портрету ХІХ – першої половини ХХ ст., в яких розкриті основні методологічні підходи в аналізі портрету доби модерну та авангарду. Зважаючи на особливості багатокультурного середовища Львова кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., окремо розглянуто праці, присвячені розвитку українського та польського мистецтва кінця ХІХ – початку ХХ ст. Заключним блоком літератури в історіографії львівського портрету були праці, присвячені різним аспектам культурно-мистецького життя Львова першої половини ХХ ст.

До дисертаційного дослідження було залучено не лише портрети з державних та приватних колекцій, а й портрети, які було виявлено на

закордонних аукціонах, окрім того – репродукції портретів, що були опубліковані у львівській пресі першої половини ХХ ст. і сучасне місцезнаходження яких неможливо ідентифікувати.

У розділі 2 «Художні особливості репрезентації особистості у львівських портретах» встановлено основні типи художньої репрезентації особистості: офіційно-репрезентативний, сатиричний, приватно-камерний, алегоричний.

У підрозділі 2.2 «Приватні портрети та приватне в портреті» досліджено основні художньо-символічні форми приватного простору в самих портретах: зображення інтер'єрів, атрибутів чи символів приватного простору. Це окремий і дуже цікавий напрям дослідження, в якому ми можемо використовувати приватні портрети як джерело дослідження побуту жителів Львова вказаного періоду.

Автопортретам львівських митців присвячено розділ 3 «Автопортрет та його автор: художні інтерпретації», який складається з двох підрозділів: «Стилістична еволюція львівського автопортрету» та «Іконографічні моделі автопортретів, атрибути і символи».

У розділі 4 «Іконографічні засади львівського портрету» окреслено та проаналізовано основні мотиви і теми, які виявлялися в портретах через відповідні атрибути, символи та деталі, що їх львівські митці використовували при створенні портретного образу. Зокрема, у підрозділі 4.1 «Фольклорно-етнічне, національно-політичне та космополітичне у львівських портретах» з'ясовано, що портрет був важливим засобом національного та етно-культурного самоствердження різних львівських громад в урбанізованому просторі. Фольклорні та національні елементи в портретах виконували принципово різні функції, поміщуючи портрети не лише в контекст художньо-естетичних пошуків доби модерн, але також в суспільно-політичний контекст багатокультурного Львова, де різні громади змагались за політичне і культурне домінування.

Зауваження та побажання до дисертації

Попри оригінальність і ретельність виконання дисертації, запропонованої до захисту, вона могла би бути посиленою в низці аспектів.

1. Дисертаційна праця, до якої залучені твори більш як п'ятдесяти львівських митців першої половини ХХ ст., має на меті повернути чималу кількість забутих імен у простір сучасного українського мистецького та культурно-історичного дискурсу. Зібрано колосальний матеріал. Досліджено офіційно-репрезентативний, сатиричний, приватно-камерний, алегоричний портрет. Проте, досить побіжно розглянуто надзвичайно важливий факт з історії українського народу. Це портрети військових, політичних та культурних діячів.

У першу чергу, мова про визвольну війну українського народу за державність і незалежність 1917 – 1921 рр. Недарма в літературі ці роки називаються «буремними», «героїчними» або навіть «катастрофічними». Як пише у своїх спогадах Ю. Магалецький: «З початком революції 1917 р., коли на Україні всі творчі елементи кинулись до усвідомлюючої і організаційної праці, в масах українського народу, приспаного царатом, той рух набрав колосального розгону. Дві справи лише висовувалося – національність і власна держава» [Магалецький Ю. Останній акт трагедії, с. 41]. І далі: «... героїчна армія, селянські маси і невідомі герої спосеред цивільної людности, як то: громадські діячі, священники, учителі, інженери, адвокати, урядовці та інші – ось був той «нарід», який, не зважаючи ні на що, з посвятою, робив своє велике діло самовизволення...» [Там само].

Репрезентантом тих подій в жанрі портрету був сам Юрій Олександрович Магалецький. У списку літератури знаходимо три статті, присвячені йому: Батіг М. ««Артист-маляр» Юрій Магалецький», Семчишин-Гузнер О. «Портрети керівників урядів УНР, ЗУНР і старшин армії УНР у творчості Петра Холодного та Юрія Магалецького» та Яців Р. «Юрій Магалецький» // Українське мистецтво ХХ ст.: ідеї, явища,

персоналії. Проте у тому ж списку жодної згадки про дисертацію «Творчість Юрія Магалецького в контексті українського мистецького процесу першої третини ХХ століття» на жаль, не знаходимо. На с. 8 вказаного автореферату вказано: підрозділ 4.2.2. «Портретний цикл». Автор пише: «Із великого доробку художника у Національному музеї у Львові знаходиться лише кілька портретів, написаних уже у Львові й у іншій манері, аніж ті, які створені в армії. Це портрети Сергія Тимошенка, Євгена Богуславського, Івана Огієнка, Іларіона Свенціцького». З поваги до таких видатних постатей з історії української культури, як Іван Огієнко та Іларіон Свенціцький, їх варто було б згадати в дисертації.

Інший, не менш важливий факт в історії львівського портретного живопису – діяльність мистецького угруповання Українських Січових Стрільців. У списку літератури знаходимо дві статті Івана Іванця: «Стрілецька карикатура» («Літопис Червоної Калини») та «Розгублені стрілецькі пам'ятки» (газета «Назустріч»). Також зустрічаємо автореферат і рукопис дисертації М. Левицької 2003 року «Львівське портретне малярство кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст.: художньо-стильові особливості» і невеличку статтю з «Народознавчих зошитів» Ксенії на той час ще Рожак, а зараз Рожак-Литвиненко «Шарж і карикатура в контексті видавничої діяльності мистецького угруповання українських січових стрільців». А от автореферату дисертації Ксенії Рожак-Литвиненко, який є у вільному доступі в Інтернеті, «Мистецьке угруповання Українських Січових Стрільців: художники, традиції, жанрові та стильові особливості творів», на жаль, не знаходимо. На с. 8 автореферату вказано: підрозділ 3.2. «Образний світ стрілецького портрету». Авторка дисертації пише: «Над портретами вояків, громадських діячів і селян працювали Ю. Буцманюк, О. Курилас, І. Іванець, Л. Гець, автором серії графічних портретних начерків був Осип Сорохтей».

Третій, не менш важливий пласт історії та культури українського народу – діяльність УПА. Репрезентантом образів повстанців був Ніл Хісевич. У літературі знаходимо його біографічні відомості. З 1941 року Н. Хасевич

входить до львівської «Спілки праці українських образотворчих мистецтв». З 1940-х років перебуває в підпіллі. В окупованому німцями Львові зусиллями українських патріотів не припиняється культурно-мистецьке життя, влаштовуються вистави, відкриваються виставки. У 1942–1943 роках відбулася виставка творів українських художників, у якій Ніл Хасевич узяв участь. Про такого великого художника також варто було б згадати в дисертації.

2. По тексту зустрічаємо дрібні огріхи стосовно оформлення тексту. На С. 2 автореферату пропущено кому «портрети авторства львівських митців українського польського, єврейського, вірменського та австрійського походження...».

На С. 6 автореферату Анастасія Сімферовська пише: «Складність полягала, зокрема, у тому, що до дисертаційного дослідження було залучено не лише портрети з державних та приватних колекцій, але також портрети, що виникають на закордонних аукціонах...». Очевидно, вказані портрети виникли, були створені або, образною мовою кажучи, народилися в майстернях художників, а на аукціонах вони були виявлені, з'явилися чи т. ін.

Далі, на тій же С.6 автореферату, молода дослідниця пише: «Ми враховуємо різні аспекти типологізації: за стилістикою (імпресіонізм, сецесія, академізм)...». А де ж у такому випадку ціла низка –ізмів, які так часто змінювали один одного у ті буремні роки? Хоч нижче на тій же сторінці вже подано повний перелік стилевих напрямків: академізм, історизм, імпресіонізм і постімпресіонізм, символізм, сецесія, неокласицизм, неоромантизм, ар-деко, авангардні течії, зокрема, експресіонізм та неовізантизм. При такому переліку у першому випадку у дужках варто було вказати (імпресіонізм, сецесія, академізм тощо або та ін.).

На С. 7 автореферату дисертантка пише: «Динамічний час, яким для львівського мистецтва виявився початок ХХ ст., а особливо міжвоєнні 1920-1930-ті рр., призвів до динамічних змін у трактуваннях та підходах до образу

людини в портреті». Виходить, інші періоди не є динамічними? На нашу думку, час уже за самою своєю природою не є статичним.

На С. 8 автореферату вказано: «Цей від портрету мав для митців виключне значення». Очевидно, це технічна помилка, і Анастасія Олегівна мала на увазі «вид портрету».

Також по тексту часом зустрічаємо дрібні стилістичні огріхи, що стосуються правил чергування у-в та і-й. Натомість, нам дуже імпонує використання в тексті термінології українського походження. Молода дослідниця, наприклад, замість таких поширених у вжитку термінів «поліетнічний» та «полікультурний» використовує українські слова «багатокультурний» та «багатоетнічний».

3. Що ж стосується побажань та рекомендацій до дисертації, то воно у нас одне – щоб дисертація була опублікована у формі монографії, щоб із таким ґрунтовним дослідженням львівського портрету могли ознайомитися не лише офіційні опоненти чи фахівці вузького спрямування, а й широке коло громадськості.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Назагал маємо підстави стверджувати, що представлена до захисту дисертація є закінченим науковим дослідженням, виконаним на високому теоретико-методологічному рівні згідно з новітніми вимогами до оформлення наукових праць, з використанням сучасних емпіричних і теоретичних методів опрацювання інформації та художнього аналізу мистецьких творів. Наукові результати дисертації та її висновки відповідають поставленим завданням, є переконливими та обґрунтованими. Праця заповнює істотну прогалину в українському мистецтвознавчому дискурсі та сприяє створенню цілісної картини вітчизняного мистецького поступу першої половини ХХ ст.

Зміст автореферату відповідає тексту дисертації. Положення роботи належним чином апробовані в публікаціях, що розкривають зміст та основні положення дослідження.

Вважаємо, що дисертація «**Львівський портрет першої половини ХХ століття: художня репрезентація особистості**» за науково-методичним рівнем та обсягом вирішення наукових проблем відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д. 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв і вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, а її автор Сімферовська Анастасія Олегівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 – образотворче мистецтво.

Офіційний опонент –

кандидат мистецтвознавства,

завідувач відділення образотворчого і

декоративно-прикладного мистецтва

Вижницького коледжу

прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка

І. С. Білан

Підпис І.С.Білана засвідчую:

Інспектор з кадрів

Вижницького коледжу прикладного

мистецтва ім.В.Ю.Шкрібляка

А. П. Павшенюк